

BİR OSMANLI AYDINI: PALULU ŞEYH ALİ SEBTÎ EL-PALÛVÎ

An Ottoman Enlightened: Sheikh Ali Sebtî al-Paluwi

Prof. Dr. Selim ÖZARSLAN*

Özet

18. yüzyılın sonu ile 19. yüzyılda yaşayan Şeyh Ali Sebtî (1787-1871), bu günkü Palu İlçe'sinin yetiştirdiği, ömrü boyunca İslâm inanç, ibadet ve ahlak ilkelerini öğretmeye ve hayatında uygulamaya çalışmış ender şahsiyetlerden birisidir. Şeyh Ali Sebtî, tasavvufî eğitim ve sulûkunu ünlü sufi, mutasavvıf ve müceddid Mevlânâ Halid-i Bağdâdî'nin yanında Şam'da tamamlamış ve ondan icazet alarak kırkinci halifesi olmuştur. Bir Hakk dostu olarak Palu, Elazığ, Bingöl, Diyarbakır, Erzurum vb. gibi illerde Nakşibendiliğin yayılmasında öncü bir rol üstlenmiştir. Nakşibendî Tarikatı'nın Halidiyye kolunun Palu, Elazığ ve Bingöl'deki kurucusudur. Şeyh Ali Sebtî, bir taraftan Mevlânâ Halid-i Bağdâdî ile olan, diğer taraftan da yöre halkıyla olan manevî bağı sayesinde Palu'nun ilim, kültür ve maneviyat merkezi olmasına zemin hazırlamıştır. Şeyh Ali Sebtî, Kur'an ve Sünnet'e dayalı din ve tasavvuf anlayışına ek olarak, yöre halkının kültürel özelliklerini göz önünde tutan bir ahlak anlayışı geliştirmiş ve bunu onlarla bütünleştirmiştir. Şeyh Ali Sebtî, yaşadığı her anı ihlas ve gayret içerisinde değerlendirek, insanî ve irfanî eğitim yöntem ve uygulamaları ve hayat felsefesiyle yaşadığı zamanın ötelere seslenmeyi başarmış bir gönül sultanıdır. Yine o, yaşadığı an itibarıyla ibnû'l- vakt olup yetiştirdiği mutasavvıf kişilerle ve dilden dile dolaşan kerametleriyle kendini yenileyerek zamanının ötesine hayat felsefesini ulaştırmıştır. Bu zâtın kendi zamanını da kuşatan aydınlatıcı etkisi, Elazığ ve Bingöl halkı üzerinde bugün de tesirini göstermektedir. Kendisine ve yetiştirdiği tasavvufî kişiliklere bölge halkı derin hürmet duyguları beslemektedir.

Anahtar Kelimeler: Şeyh Ali Sebtî, Palu, Nakşilik, Zühd

Abstract

Sheikh Ali Sebtî (1787- 1871), who lived in the end of the 18th century and the 19th century, is one of the rare personalities of this modern Palu county who have tried to teach and practice Islamic beliefs, worship and moral principles throughout their lives. Sheikh Ali Sebtî completed the Sufi education and sulukunu in Sham, beside the famous sufi, sufis, mujaddid, Mevlânâ Khalid-i Baghdadi, Palu, Elazığ, Bingöl, Diyarbakır, Erzurum and so on. In such cases, Naqshibendi has played a pioneering role in spreading. The founder of the Naqshbandi Tarikatı's Halidiyye branch is Palu, Elazığ and Bingöl. Sheikh Ali Sebtî prepared Palu as the center of knowledge, culture and spirituality thanks to his spiritual connection with Mevlana Khalid-i Baghdadi from one side and the local people from the other side. In addition to his understanding of religion and mysticism based on the Qur'an and the Sunnah, Sheikh Ali Sebtî developed and integrated with them a moral understanding that takes into account the cultural characteristics of the people of the region. Sheikh Ali Sebtî is a spiritual soul who appreciates every moment she has lived and has endeavored in her efforts and made a call to her relatives when she lived through the philosophy of human and artistic

*Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kelâm Anabilim Dalı, Elazığ, Türkiye, e-mail: sozarслан1@firat.edu.tr

education and practices. Again, she has renewed herself through the miracles that she has witnessed with her disciples, who had been raised by ibn al-vakt (the son of the time) and brought her philosophy of life beyond her time. This enlightening effect, which encompasses its own time, also shows its influence today on the people of Elazig and Bingol. The people of the region are deeply reverent in their mystical personality.

Key Words: Sheikh Ali Sebtî, Palu, Nakshilik, Ascetism

Giriş:

Tam adı Şeyh Ali Sebtî Hüseyini el-Kureyşî (1787-1871) olan Ali Sebtî, 19. yüzyılda Palu İlçesinin de içerisine dahil olduğu Ocaklı Hükümet Sancağına bağlı olan bugün Diyarbakır İli Bismil İlçesi sınırları içerisinde bulunan Kırkdirek Köyü'nde 1787 yılında doğmuş ve orada ilk tahsiline başlamıştır. Bu köye “Kırkdirek” adı, Şeyh Ali Sebtî, Mevlana Halid-i Bağdadî (1779 Süleymaniye Irak- 1827 Şam Suriye)'nin kırkinci halifesi olduğu için verilmiştir.¹ Köyünde babası Süleyman Efendi'den aldığı ilköğreniminden sonra Diyarbakır'a giderek orada klasik medrese usulüne göre dini ilimleri okumuş² ve kendisini yetiştirmiş aydın bir kişidir. O tahsilini tamamlayarak döndüğü Kırkdirek Köyü'nde Medrese müderrisliğine başlar. Medresede hocalığa devam ederken köye seyyah kıyafetiyle bir yabancı gelir. Ali Sebtî bu yabancıyı konuklamak maksadıyla evine götürür. Ancak yabancısındaki sıra dışı haller Ali Sebtî'nin dikkatini çekince kim olduğunu sorar.³ Seyyah kıyafetindeki bu konuk, çağın en büyük mutasavvıf ve müceddidi olan Mevlana Halid-i Bağdadî'dir. Anne tarafından Hz. Ali, baba tarafından da üçüncü İslam halifesi Osman b. Affan'ın soyundan gelen Mevlana Halid-i Bağdadî, şeyhi Nakşî mutasavvıfı Abdullah Dehlevî (ö.1240/1824) Hazretleri'nin emriyle Hindistan'dan buraya geldiğini, buradan da Şam'a gideceğini, zira Şam halkını irşad etmekle görevlendirildiğini belirtir. Şeyhi Abdullah Dehlevî'nin kendisini de beraberinde götürmesini istediğini Ali Sebtî'ye söyleyince, Ali Sebtî, gönül hoşluğu ile bu isteği kabul eder, üzerindeki mallarını kardeşlerine bırakarak Mevlana Halid-i Bağdadî ile birlikte Şam'a gitmek için Diyarbakır'dan ayrılır. Bu ziyaret onun tasavvuf hayatının da başlangıcı olur. Ali Sebtî, şeyhi Mevlana Halid-i Bağdadî ile birlikte on bir yıl Şam'da kalmış, bu sürede onun bilgi birikimi, tasavvufi feyz ve irşadlarından olabildiğince yararlanmış. Halid-i Bağdadî'ye beş yıl hizmet ettikten sonra Şeyh Halid kendisine hilafet vermek ister o, “ Ben size hilafet almak için hizmet etmiyorum” diyerek hilafeti almak istemez. Ancak şeyhinin ısrarıyla hilafeti alır.⁴ Yetişme ve olgunlaşma süresini tamamlayan Ali Sebtî, şeyhinin hazırladığı icazetnamesini alarak görevlendirildiği yer olan Palu'ya gelir ve burada türbesinin bulunduğu yerin yakın-

¹Günkeran Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Alimleri*, Elazığ, 1998, 111.

²Mehmet İhsan Hatatzâde, *İki kavsi En'am Şeyh Ali Sebtî- Seyyid Ahmed Kürdî*, İstanbul, 1342, 16; Muhammed İhsan Oğuz, *Tasavvuf Yolunda Manevi Cihad*, İstanbul, 1983, 113; Muhammed İhsan Oğuz, *Ârifler Silsilesi, Silsiletü'l-Ârifin Tezkiretü's-Sıddikîn*, Oğuz Yayınları, İstanbul, 2003, 139.

³Hatatzâde, *İki kavsi En'am Şeyh Ali Sebtî*, 16; Oğuz, *Tasavvuf Yolunda*, 113.

⁴Hatatzâde, *İki kavsi En'am Şeyh Ali Sebtî*, 17.

larında bir ev inşa ederek burada kalmaya başlar. Daha sonra eski Palu'ya göç ederek burada 45 yıl boyunca irfanî sohbetleriyle halkı irşada başlar ve bu irşad faaliyetleri ömrünün sonuna kadar sürer. İrşat bölgesi Palu olduğu için “Palûvî” nisbesi de verilmiştir.⁵ Şeyh Ali Sebtî'nin şeyhine ve irşat görevine bağlılığı hakkında Seyyid Ahmed Kürdî şunları söyler: “Mevlanâ Ali Sebtî, Hâlid-i Bağdadî'de ne kadar güç ve kudret varsa tümüne nail olmuştur. Zira en yüksek derecede hizmet etmiştir. Bununla birlikte Ali Sebtî, Şâh Abdullah Dehlevî'nin ruhaniyetiyle yani maneviyatıyla “Üveysîlik” sıfatına da ulaşmıştır.”⁶ Nakşi tarikatı Palu ve civarına ilk olarak Şeyh Ali Sebtî ile girmiştir. Palu'da ve etrafında bozulan düzeni yeniden tesis ederek halkın dini gerçek yönleriyle öğrenmesine katkıda bulunmuştur. 18 ve 19. yüzyılda yaşayan Şeyh Ali Sebtî (ö.1871), bugünkü Palu İlçesinin yetiştirdiği, ömrü boyunca İslam inanç, ibadet ve ahlak ilkelerini öğretmeye ve hayatında uygulamaya çalışmış ender şahsiyetlerden birisidir. Palu, Elazığ, Bingöl, Diyarbakır, Erzurum gibi illerde Nakşibendiliğin yayılmasında öncü rol üstlenmiş bir Hakk dostudur. Nakşibendî Tarikatı'nın Halidiyye kolunun Palu, Elazığ ve Bingöl'de kurulmasına vesile olmuştur. Halidiyye kolunun bu illerdeki kurucusudur.⁷

Palulu Ali Sebtî'nin Toplumdaki Farklı Din ve İnançlara Sahip Bireylerle İlişkisi

Şeyh Ali Sebtî, verdiği dersler, yaptığı irfanî sohbetler, sergilediği örnek davranışlarla yaşadığı bölgede İslam inançlarının öğretilmesi ve yaşanmasına katkı sağladığı gibi bölgede yaşayan birçok gayri müslim ailenin de İslam inançlarını benimsemelerine aracı olmuştur. Kur'an'da yüce Allah Hz. Peygamber'e “*Rabbinin nimetlerini anlat*”⁸ buyurur. Hz. Peygamberin yaşan-tısını ve tebliğ vazifesini kendisine görev edinen Hakk dostlarından olan Şeyh Ali Sebtî de Allah'ın insanlığa sunduğu maddi ve manevi bütün nimetleri günün başında ve sonunda insanlara hatırlatmış ve onların huzur ve mutluluğu için gayret göstermiştir. O, toplumu oluşturan farklı din ve inanç sahibi bireylerle ilişkilerine de azami önemi göstermiş, onları toplumun bir parçası saydığından asla ötekileştirmemiştir. Toplumdaki farklılıkları parçalamaya yönelik teşebbüs, toplumu parçalamakla eş değerdedir. Önemli ve insanî olan şey ise, toplumdaki bu farklılıkları parçalamadan bir arada yaşatmaktır. Medenî yani şehirli olmanın, medeniyet sahibi olmanın özü de farklılığa saygı ve hoşgörüyü benimsemektir. İnsanları ırklarından dolayı ötekileştirme, ilahî iradeye aykırıdır. Çünkü farklı ırklara ve dile sahip olma, ilahî kudret ve iradenin bir sonucudur.

Bununla birlikte farklı ırk ve dile sahip olma, insanın iradesi dâhilinde olmayan yani tercih hakkının olmadığı bir husustur. İnsanın tercih hakkını kullanamadığı bir niteliğinden yani ırkından dolayı ötekileştirilmesi ise dinin

⁵Oğuz, *Tasavvuf Yolunda*, 125.

⁶Hatatzâde, *İki kavsî En'am Şeyh Ali Sebtî*, 21; Oğuz, *Ârifler Silsilesi*, 141.

⁷Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Alimleri*, 113; Serdar Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, Altın Kalem Yayınları, İzmir, 2014, XVI.

⁸Duhâ, 93/11

tasvip etmediği bir eylem olduğu gibi ilahî takdire de başkaldırıdır. Hakikatte İslam dini, “öteki”yi bir gerçeklik olarak kabul eder. Fakat yaratılıştaki benzerimiz, ortağımız, Allah’ın dinini tebliğde muhatabımız olan ötekiye ötekileştirmez. “Ötekileştirilen insanın kendisi değil, kötü sıfatlarıdır; ortak koşmak, sömürü, zulüm, kibir, aldatma, yalan, hırsızlık, zina vb. insan, bu kötü sıfatları terk edip iyi sıfatları benimseyince ontolojik anlamda yaratılıştaki eş olma yanında dinde kardeş olur. Bu iyi sıfatlara sahip olan bütün gayrimüslimler de, saygıya ve birlikte yaşamaya layık insanlardır. Netice de Müslümanın ötekileştirdiği tek bir yaratık vardır, o da İblis’tir yani şeytandır”.⁹

Şeyh Ali Sebtî, gerçek manada zühd ve tevekkül sahibi bir mutasavvıf olduğundan yaşamı boyunca dünya malına hiç değer vermemiş, dünyalık hiçbir şeye sahip olmamıştır.¹⁰ İslam tasavvufundaki zühd anlayışı, dünyanın aldatıcı yönlerinden insanın kendi nefisini koruması noktasında, ruhsal arınma ve manevi temizliğin sağlanmasında önemli bir yere sahip olmuştur. Tasavvufçulardan Cüneyd-i Bağdâdî’ye göre zühd, “elde malın, kalpte mal sahibi olma arzu ve isteğinin bulunmamasıdır.”¹¹ Bu zühd anlayışını içselleştirdiğinden olsa gerekir Şeyh Ali Sebtî dünya mal ve mülküne hiç değer vermemiş, Allah’la beraber olma amacıyla uzlete de çekildiği olmuştur. O dünyalık arzuların ardından gitmemiş, tecelli eden kaderin hükmüne razı olan bir eda ile mutluluğun ve huzurun sırrı olan tevekküle yapışmıştır. Bilindiği gibi mutasavvıflara göre tevekkül, Allah’ın huzurunda kayıtsız- şartsız teslimiyet durumudur. Bedeni kul ile, kalbi Rab ile ilgilendirmek ve yetecek miktarda rızıkla tatmin olmaktır.¹² Yine sufi Ali Sebtî, dünyalık hiçbir şeye değer vermediği gibi Allah’tan başka hiçbir şeye boyun eğmeyerek yani kulluk etmeyerek gerçek hürriyeti insanlara yaşayarak göstermiştir. Çünkü yalnızca Allah’a kulluk, insanı dünya hayatında gerçek anlamda hür ve özgür kılar. Tasavvufçulara göre hürriyet, “Dünyaya ait fayda ve ahirete ilişkin karşılık da dâhil olmak üzere kulun bütün yaratılmışlar karşısında boyun eğmemesi ve hiçbir şeyin boyunduruğu altında bulunmaması demektir. Özgürlük ya da hürriyet, bireyin ne dünyada hemen verilecek bir mala mülke ve ulaşılacak bir emele, ne de uzun vadede öte dünyadaki bir isteğe, arzuya, gereksinim, zevk ve hazza kul olmaması keyfiyetidir”.¹³ Allah’ın emri ve buyruğu dışındaki bir arzuya ya da hazza köle olan bir birey, o arzu ve hazzın esiri olmuş; Allah’a kul olma niteliğini yani gerçek hürriyeti kaybetmiştir. O, yaşadığı her anı samimiyet ve gayret içerisinde değerlendiren,

⁹Zeki Tan, “Mevlanâ Halid-i Bağdâdî’nin Talabelerinden Seyyid Tahâ-yı Hakkârî” *Uluslar Arası Mevlana Halid-i Bağdâdî Sempozyumu Bildirileri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012, 240.

¹⁰Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Alimleri*, 113; Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, XVI.

¹¹Kelâbâzî, Ebû Bekir Muhammed, *et-Taarruf li Mezheb-i Ehli’l-Tasavvuf*, Kahire, 1980, 112.

¹²Kelâbâzî, *et-Taarruf*, 120.

¹³Abdülkerim Kuşeyrî, *Risaletü’l-Kuşeyrî*, Daru’l-Hayr, Beyrut, 2003, 353.

insanî ve irfanî uygulamaları ve hayat felsefesiyle yaşadığı zamanın ötelere seslenmeyi başarmış bir gönül sultanıdır.

Şeyh Ali Sebtî, yaşadığı an itibarıyla ibnû'l- vakt (zamanın oğlu veya uşağı olmaktır)¹⁴ olup yetiştirdiği mutasavvıf kişilerle ve dilden dile dolaşan kerametleriyle kendini yenileyerek zamanının ötesine hayat felsefesini ulaştırmıştır. Ali Sebtî, gerçek manada bir İbnü'l- vakt'tir. Bildiğimiz gibi vakit, yaşadığımız an, iki zaman dilimi arasındaki zamandır. Aynı zamanda vakt, geçmiş zamanla gelecek zaman arasındaki zamandır. İbnü'l-Vakt de zamanın oğlu veya uşağı olmaktır.¹⁵ Gerçek manada İbnü'l-vakt olmak ise, geçmiş için üzülmüş hayıflanmaktan gelecek için kederlenip endişeye düşmekten uzaklaşmak, soluk alarak yaşadığımız anda Allah rızası için en iyi işle meşgul olmak ve içinde bulunduğumuz anı değerlendirmektir. Şeyh Ali Sebtî de böyle yapmış, kendi yaşadığı zaman dilimini geçmiş ve gelecek endişesinden arınmış olarak iyi ve faydalı ilmi ve irfani meşguliyetlerle geçirmiş ve sonrakilere güzel örneklik teşkil etmiştir. Bu zatın kendi zamanını da kuşatan aydınlatıcı etkisi Elazığ ve Bingöl halkı üzerinde bugün de tesirini göstermektedir.¹⁶ Kendisine ve yetiştirdiği tasavvufi kişiliklere bölge halkı derin saygı duymakta ve onu hayırla anmaktadırlar. Esasında mutluluk ve başarının özü de unutulmayıp anılmaktır. Mutasavvıflar, bu manada “zaman kılıçtır, sen onu kesmezsen o seni keser. Nice ölümler vardır yaşamaktadırlar, nice yaşayanlar da vardır ki, ölüdürler. Ölen ve öldükten sonra rahat ve huzura kavuşan bir kimse ölü sayılmaz, yalnızca sağ iken ölenler, ölü sayılır derler”.¹⁷ Bu hikmetli sözü göz önünde bulundurduğumuzda Şeyh Ali Sebtî de yalnızca Allah'a kulluk ve istikamet üzere bulunmayı insanlara öğretmesi ve örnek olmasıyla anılmaya ve anlaşılmaya devam edecektir.

Şeyh Ali Sebtî'nin insanın manevi eğitiminde dikkat ettiği önemli bir husus, Allah'ın kitabı Kur'an-ı Kerim ve Allah elçisi Hz. Muhammed'in yaşantısı ve tavsiyelerine uymak ve onlarla manevi bağ kurmak olan rabıtayı esas almaktır. Ali Sebtî'nin şeyhi ve mürşidi olan Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin de rabıtaya çok önem verdiği bilinmektedir. O'na göre rabıta bidat olmadığı gibi Nakşibendiye tarikatının önemli ilkelerinden birisidir. Kur'an'ın hükümlerine ve Hz. Peygamber'in sünnetine sarıldıktan sonra Allah'ın rızasına ulaşmanın yollarından birisi de rabıttır.¹⁸ Müridin zihni planda, düşünme ve muhayyile gücünü kullanarak mürşidiyle (Allah dostları ve Sıddıklarla) manen beraber

¹⁴Kuşeyrî, *Risaletü'l-Kuşeyrî*, 130.

¹⁵Kuşeyrî, *Risaletü'l-Kuşeyrî*, 130.

¹⁶Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Alimleri*, 113; Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, XVI.

¹⁷Kuşeyrî, *Risaletü'l-Kuşeyrî*, 130-131.

¹⁸Ay, Mehmet Emin, “Mevlana Halid-i Bağdâdî'de İnsanın Manevi Eğitiminde Esaslar”, *Uluslar Arası Mevlana Halid-i Bağdâdî Sempozyumu Bildirileri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012, 500.

olma hali olan rabîta¹⁹, Şeyh Ali Sebti'nin manevi eğitim modelinde çok önemli bir yere sahiptir. Dini ilimlerin tamamlanmasından sonra şeyhe manevi bağlılık ve ona güven tasavvuf yolu ve Nakşilik adabında esastır.²⁰ Rabîta, müridin mürşidi ya da şeyhiyle kurduğu manevi bağ ve iletişimidir. Sühreverdî bu durumu şöyle açıklar: “Şeyhin dili söz söylemede, kalbi anlayışta, huzuruna gelen müridlerin muhtaç oldukları problemleri halletmeye yönelik ilhamlarla doludur. Yani mürşid, müridlerinin gönlündeki problemlerin çözümü için en uygun çareleri, ilahî bir ilhamla bilir ve ona göre konuşarak yol gösterir.”²¹ Amaç müridi, kâmil insan haline getirmektir. Tam manasıyla kâmil insan, Hz. Muhammed (a.s.)'dir. Mutasavvıfın amacı da Hz. Peygamber'in ahlakını uygulayarak yaşamaya çalışmak ve o modele kendi yaşantısını uydurmaktır.

Sufilerin ya da Sufiyye ahlakının en güzeli tevazudur. İnsan tevazudan daha faziletli bir şeye sahip olmamıştır. Nitekim Hz. Peygamber bir hadisi şeriflerinde “*Allah Teâla bana mütevazı olmanız gerektiğini, birbirinize zulmetmemeniz icab ettiğini vahiy yoluyla bildirdi*”²² diyerek Müslümanların tevazu sahibi olmalarını emretmektedir. Mutasavvıflardan Cüneyd-i Bağdâdî tevâzuyu, “alçak gönüllülük kanatlarını indirmek, çevresine yumuşak davranmaktır” diye tanımlarken Zünnûn el-Mısırî, tevazûnün üç alameti olduğunu, bunları ayıplarını bilerek nefsinin küçük görmek, Tevhid inancına hürmeten insanlara saygı göstermek ve kimden gelirse gelsin hakkı ve nasihati kabul etmek” olarak belirtir.²³ Yine Ehl-i marifete göre dinin beşi zahiri/ açık, beşi de bâtinî / gizli olmak üzere on sermayesi vardır. Açık ve zâhiri olanlar; doğru sözlülük, cömertlik, tevazu, başkasına eziyet vermemek ve yapılan eziyete de sabretmek iken gizli ve bâtinî olanlar ise Efendisi (Allah)'ı sevmek, Efendisinden ayrılmaktan korkmak, Efendisine vuslatı/ kavuşmayı arzulamak, yaptıklarına pişmanlık duymak ve Rabb'ından hayâ etmektir yani utanmaktır.²⁴ Allah'ın resulü tevazuunun gereği olarak hür veya köle zengin yahut fakir olsun herkesin davetine icabet eder, bir yudum süt veya bir tavşan bacağı bile olsa ikramı kabul eder onları yemekten çekinmezdi.²⁵ İşte Şeyh Ali Sebti de Rasul-u Ekrem'e ittiba noktasında halkın sevgi ve saygısını kıskandıklarından kendisini öldürmeyi planlayan Palu beylerinin davetini kabul edecek düzeyde bir tevazuya sahipti.²⁶ Söz konusu illerde yetiştirdiği tasavvufî kişilikler de kendi bölgelerinde tekke ve külliyelerin açılmasına aracılık etmişlerdir. Şeyh Ali Sebti'nin ölümünden sonra onun din ve tasavvuf anlayışını, irfanî eğitim modelini devam

¹⁹Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yayınları, Ankara, 1997, 584.

²⁰Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Alimleri*, 116.

²¹Ebu Hafs Şihabüddin Ömer es-Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif Tasavvufun Esasları*, Haz. Kamil Yılmaz, İrfan Gündüz, Erkam Yayınları, İstanbul, 1990, 507.

²²Müslim, Cennet, 64; Ebu Davud, Edeb, 40; İbn Mâce, Zühd, 16.

²³Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif*, 300-301.

²⁴Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif*, 301.

²⁵Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif*, 299.

²⁶Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Alimleri*, 116.

ettirmeye çalışmışlardır.²⁷ Onun şeyhi ve hocası Mevlana Halid-i Bağdadî ‘den tevarüs ettiği eğitim modeli ise kendine âşık, kendi menfaatleri için yaşayan insan modeli değil, insanların huzur ve سلامتleri için kendi istek ve arzularını feda eden bir insan modelidir.²⁸

Şeyh Ali Sebtî (ö.1871) Palu’da vefatının ardından birçok öğrenci ve halife bırakmış ve bunlar kendisinden sonra tarikat hizmetini ve irfan ile aydınlatmayı sürdürmüşlerdir. Bunlardan en çok sevdiği öğrencisi ve halifesi Şeyh Mahmud Samini (ö.1896)’dir. Diğeri ise Seyyid Ahmed Çapakçurî (ö.1922) olup mezarı halen Harput Ulu Camii’nin yanında bulunmaktadır. Bingöl bölgesindeki en önemli halifelerinden birisi de Şeyh Ahmet Çanî Efendi (ö.1884)’dir. Mezarı Çan’da yeni adıyla Göltepesi Köyü’nde bulunmaktadır. Kovancılar İlçesi Mir Mehmet Köyü’nden Cuma Efendi de bir başka halifesidir.²⁹ Büyük oğlu Mehmet ve küçük oğlu Mahmut Efendiler ile son halifesi olarak bilinen Seyyid Şeyh Ahmed Kürdî Hüseyini de onun halifeleri arasında sayılmaktadır.³⁰

Şeyh Ali Sebtî (ö.1871)’nin kendisi de vefat ettiğinde Palu’nun Guanem mevkisinde toprağa verilmiş, daha sonra üzerine bir türbe inşa edilmiştir. Oğlu Mehmet ve en sevdiği ve önde gelen halifesi Mahmud Samini’de kendisinin yakınında medfundur.³¹ Ali Sebtî’nin uzunca boylu, karakaşlı, buğday tenli ve oldukça heybetli bir bünyeye sahip olduğu belirtilmektedir.

Sonuç

Osmanlı cihan devletinin son devirlerinde Palu’da yaşayan Şeyh Ali Sebtî’nin tasavvufî ve ilmî kişiliği, Anadolu’da özellikle Doğu Anadolu bölgesinde Nakşiliğin gelişmesine ve yayılmasına neden olmuştur. Ali Sebtî, bir taraftan Mevlana Halid-i Bağdadî ile olan, diğer taraftan da yöre halkıyla olan manevî bağı sayesinde Palu’nun ilim, kültür ve maneviyat merkezi olmasına zemin hazırlamıştır. Şeyh Ali Sebtî, Kur’an ve Sünnet’e dayalı din ve tasavvuf anlayışına ek olarak, yöre halkının kültürel özelliklerini göz önünde tutan bir ahlak anlayışı geliştirmiş ve bunu onlarla bütünleştirmiştir. Bu özelliğinden ötürü yöre halkı onu kanaat önderi olarak kabul etmiş ve derin saygı duymuştur. Bugün bile Elazığ ve Palu’da halkın en çok sevip muhabbet beslediği tarihî ve manevi şahsiyet, Şeyh Ali Sebtî’dir.

Kaynakça

AY, Mehmet Emin (2012), “Mevlana Halid-i Bağdadî’de İnsanın Manevi Eğitiminde Esaslar”, *Uluslar Arası Mevlana Halid-i Bağdadî Sempozyumu Bildirileri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara,

²⁷Karabulut, *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, 20.

²⁸Esma Sayın, “Halid-i Bağdadî’nin Bingöl ve Hakkari Çevresinde Yetiştirdiği Önemli Şahsiyetler”, *The Journal of Academic Social Science Studies JASSS*, Number: 62, p, 541-548, Winter I, 2017, s.544.

²⁹Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Alimleri*, 113

³⁰Oğuz, *Ârifler Silsilesi*, 142.

³¹Hatatzâde, *İki kavsi En’am Şeyh Ali Sebtî*, 23; Oğuz, *Tasavvuf Yolunda*, 114.

- AYDOĞMUŞ, Günerkan (1998), *Harput Kültüründe Din Alimleri*, Elazığ,
- CEBECİOĞLU, Ethem (1997), *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yayınları, Ankara,
- EBU DAVUD, Süleyman b. el-Eşab (1992), *Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul,
- ES-SÜHREVERDÎ, Ebu Hafs Şihabüddin Ömer (1990), *Avârifü'l-Maârif Tasavvufun Esasları*, Haz. Kamil Yılmaz, İrfan Gündüz, Erkam Yayınları, İstanbul,
- HATATZÂDE, Mehmet İhsan (1342), *İki kavsi En'am Şeyh Ali Sebtî- Seyyid Ahmed Kürdî*, İstanbul,
- İBN MÂCE, Ebi Abdullah b. Yezid el-Kazvini (1992), *Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul,
- KARABULUT, Serdar (2014), *Şeyh Ali Sebiti el-Palevi*, Altın Kalem Yayınları, İzmir,
- KELÂBÂZÎ, Ebû Bekir Muhammed (1980), *et-Taarruf li Mezheb-i Ehli't-Tasavvuf*, Kahire,
- KUŞEYRÎ, Abdülkerim (2003), *Risaletü'l-Kuşeyrî*, Beyrut: Daru'l-Hayr,
- MÜSLİM, Ebi Hüseyin Müslim b. Haccac (1992), *Sahihi Müslim*, Çağrı Yayınları, İstanbul,
- OĞUZ, Muhammed İhsan (2003), *Ârifler Silsilesi, Silsiletü'l-Ârifin Tezkiretü's-Sıddikîn*, Oğuz Yayınları, İstanbul,
- OĞUZ, Muhammed İhsan (1983), *Tasavvuf Yolunda Manevi Cihad*, İstanbul,
- SAYIN, Esmâ (2017), “Halid-i Bağdadî'nin Bingöl ve Hakkari Çevresinde Yetiştirdiği Önemli Şahsiyetler”, *The Journal of Academic Social Science Studies JASSS*, Number: 62, p, 541-548, Winter I.,
- TAN, Zeki (2012), “Mevlanâ Halid-i Bağdadî'nin Talabelerinden Seyyid Tahâ-yı Hakkârî” *Uluslar Arası Mevlana Halid-i Bağdâdi Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,